

formulation potentially of possible and practically perspective pedagogical terms of forming of ecological values of teachers of corresponding profile.

Keywords: *axiology, values, ecological values, professional preparation, higher education.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-147.2020.20>

УДК 130.123.3:159.954.4:165.745-027.21

Себало Л. І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕФІНІЦІЙ: ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ І ЖИТТЄТВОРЧИЙ

Стаття присвячена сучасному напрямку в освіті – актуальному питанню формування творчого та життєтворчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти. Здійснено короткий огляд нормативно-правових документів, які спрямовані на активне формування творчого та життєтворчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи. Розкрито поняття трьох видів творчості: наукової, технічної, художньої, що безпосередньо мають вплив на формування творчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів.

Ключові слова: *творчий потенціал, життєтворчий потенціал, вчитель початкової школи, творча особистість, види творчості.*

Формування творчого та життєтворчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів особливо під час впровадження реформи в контексті Концепції НУШ є дуже важливою потребою та запитом сучасності. Бо саме життєтворчий учитель зможе реалізувати на практиці всі принципи Нової української школи. Це фахівець, який має свободу творчості й розвивається професійно. Про це зазначено в Державному стандарті початкової освіти (2018 р.), Професійному стандарті вчителя початкових класів НУШ (2018 р.).

Метою статті є визначення сутності та змісту понять “потенціал”, а також порівняльний аналіз дефініцій “творчий потенціал” і “життєтворчий потенціал” вчителя.

Так, відомо, що термін “потенціал” походить від латинського “potential”, що означає “сила”. Уперше цей термін був використаний у природничо-наукових розробках з фізики. Вже накопичено безліч праць, безпосередньо чи побічно присвячених проблемі потенціалу, що свідчить про його багатогранність і складну структуруваність.

У сучасних умовах термін “потенціал”, як свідчить вивчення словникових термінів, використовується як ступінь потужності, або як сукупність засобів, необхідних для чогось; як позначення можливостей і джерел, які є в наявності, і які можуть бути використаними для досягнення певної мети, вирішення якогось завдання. Разом з тим, термін “потенціал” досить широко використовується в різних галузях сучасного знання. У зв'язку з цим він не має свого єдиного й

однозначного визначення, оскільки залежно від конкретної точки зору тієї чи іншої галузі науки трактується авторами по-різному.

Більшості авторів вдалося окреслити поняття “потенціал” у своїх роботах: філософами трактується як “внутрішній смисловий слух” (Г. Батищев); як “здатність творити світ для себе” (М. Лоський, С. Франк, С. Рубінштейн, А. Лосєв); як “життєва стратегія і життєва перспектива” (А. Абульханова-Славська).

Зазначену позицію представлено в роботах Н. Бердяєва і С. Гессена, що розглядається як “особливий стан людини, що забезпечує йому свободу”, як “джерело творчої активності”.

Філософ Б. Теплов розглядає потенціал з точки зору внутрішньої сили людини у його творчій діяльності і ототожнює поняття “потенціал” з поняттям “енергія людини”, як “промінь світла на шляху творчості”.

А. Боднар, розвиваючи поняття “потенціал” та визначаючи його суть, говорить про потенціал як про “атрибутивні властивості людини, що відбиває здатність до саморозвитку через подолання внутрішніх протиріч”.

Цікавим для нас є поняття “потенціал”, представлене в дослідженнях Д. Богоявленської. Вона відзначає властивість потенціалу, як стадію виходу людини на новий рівень і ототожнює його з поняттям “творча особистість” з розвиненими творчими здібностями і творить, шляхом застосування оригінальних способів діяльності, нові матеріальні чи духовні цінності.

До поняття потенціалу зверталися відомі вітчизняні психологи, зокрема Б. Ананьєв, В. М'ясищев, Б. Ломов та ін.

Зокрема за В. М'ясищевим, потенціал особистості – це система її відносин до зовнішнього світу і до самого себе. У цьому аналітичному розрізі Б. Ананьєв у поняття “потенціал” включав розвиток людини як особистості і як суб'єкта діяльності, відзначаючи, що у взаємозв'язках їх особливостей, зумовлених природними властивостями індивіда, й утворюється індивідуальність. Тому потенції охоплюють здібності, обдарованість, спеціальні здатності, життєспроможність, працездатність.

У зв'язку з цим завдання розвитку у вчителя нової формації набору професійних та особистісних якостей, можуть бути визначені загальними поняттями “творчий потенціал” та “життєтворчий потенціал”, які набувають в сьогоденні, враховуючи реформи в закладах освіти, особливої актуальності.

У словниковій термінології “творчий потенціал особистості” – це можливість, готовність особистості здійснювати ефективну творчу діяльність. [3, с. 417].

Проблема творчого потенціалу особистості детально розглядається у працях таких вчених як: В. Андреєва, А. Бодальова, Т. Браже, А. Майданова, І. Манохи, Б. Райзенберга та ін.

В основі творчого потенціалу лежать творчі здібності. Творчі здібності особистості не обов'язково поєднуються з доброю успішністю. Часто здобувачі освіти, в яких оцінки в середньому гірші, можуть бути більш обдарованими, ніж здобувачі освіти, які краще навчаються. Класична психологія має низку прикладів, які це підтверджують. Так, біографи стверджують, що О. Пушкіну в

період навчання в ліцеї дуже важко давалася математика, а у Д. Менделєєва у школі відзначали високі успіхи у фізиці та математиці, а з предметів мовного циклу у нього була "одиниця", Ч. Дарвін, А. Енштейн не були відмінниками у навчанні. Це стосується і здобувачів освіти закладів вищої освіти.

Сказане вище доводить правомірність пошуку універсальних критеріїв творчості, бо вони мають враховувати специфіку пізнання у різних сферах творчості. Успіх їх розроблення безпосередньо залежить від розуміння загальної сутності творчості. Ототожнення творчості лише з однією формою психічної діяльності людини перешкоджає глибокому розумінню цього процесу. Воно виключає творчість із загального процесу розвитку світу, робить витoki і передумови творчості людини незрозумілими, закриває можливість аналізу генезису акту творчості, а тим самим перешкоджає виділенню його основних характеристик, розкриттю різноманітних форм, виявленню загальних і специфічних механізмів.

Тому, творчість високого рівня доступна не всім, оскільки кожній людині властивий різний рівень творчого потенціалу і різна здатність до її виявлення.

У класичній психології виділяють три види творчості: *наукову, технічну і художню* (у галузі літератури і мистецтва).

Наукова творчість. Пов'язана з відкриттям нових фактів, явищ, закономірностей розвитку всіх сфер реального світу. Наукова творчість пов'язана з діяльністю людини у якійсь галузі науки: фізики, математики, кібернетики тощо.

Технічна творчість. Пов'язана з практичним перетворенням дійсності. За своїми психологічними характеристиками вона є близькою до наукової творчості, але має істотні відмінності. А саме:

- спирається на наочно-образні і наочно-дієві компоненти мислення;
- проявляється у створенні механізмів і конструкцій, які відповідають потребам практики; раціональна і утилітарна за своїми результатами;
- спирається на технічний базис, на досягнутий рівень технічного прогресу.

Особливістю технічної творчості є те, що вона спрямована на створення нових машин, деталей, устаткувань, їх моделювання і видозмінення функцій; конструювання, досягнення в архітектурі, художньому конструюванні та ін.

Художня творчість. Пов'язана з естетичним сприйманням і відображенням дійсності. Задовольняє естетичні потреби людини. Її особливості ці перетворення наочно-образного мислення, яке взаємодіє з абстрактно-логічним, наочно-дієвим мисленням; вищим проявом провідного компонента художньої творчості емоційного стану є переживання людиною катарсису, тобто естетичного переживання, що сприймається як очищення емоцій мистецтвом; раціональність, яка прихована і часто позбавлена утилітарного призначення, не потребує впровадження у практику винахідництва чи нових наукових знань; багатозначне відображення людьми одного і того ж твору, що пов'язано із суб'єктивним сприйманням дійсності.

Між художньою і науковою творчістю є низка важливих як спільних, так і відмінних ознак. Ці види діяльності мають потужний розвивальний потенціал для її суб'єкта, який набуває певних особистісних характеристик, зумовлених особливостями наукового чи художнього пізнання і відображення реальної

дійсності.

Відсутність загально визнаних чітких *критеріїв* розмежування творчої і нетворчої діяльності людини зумовлена складністю цього феномена.

Однак, узагальнюючи напрацювання вчених із проблеми критеріїв творчості визначимо окремі, які не є логічно переконливими: *популярність, продуктивність* (Сміт, Тейлор, Гізелін); широта впливу діяльності вченого на різні галузі наукових знань (Лаклен); ступінь новизни ідей, підходів, рішень (Стайн, Шпрехер), суспільна цінність наукової продукції (Брогден) та інших.

Розроблені представниками різних наукових шкіл критерії творчого процесу засвідчують його складність і багатовимірність. Відомо, що творчість високого рівня доступна окремим особистостям, оскільки кожній людині властивий різний рівень її творчого потенціалу й різна здатність до її виявлення.

Головним критерієм творчої праці особистості, на думку психолога В. Давидова, слід уважати наявність у неї творчих можливостей. Під творчою особистістю він розумів людину, котра наділена творчим потенціалом. Її провідною рисою є потреба в активному творенні, якій підпорядковуються інші життєві потреби.

Американський психолог Дж. Чемберс, досліджуючи творчих і нетворчих людей, довів, що у перших сильніше проявляється мотивація до інтелектуального успіху, тому інтелектуальні потреби домінують серед інших мотивів. Ним були запропоновані і критерії об'єктивної оцінки творчого потенціалу. Він вважає, що у технічного генія ця здатність виявляється в інтуїтивному схопленні ідеї відкриття. Для її розробки достатньо таланту, для конструктивного виконання – старанності.

Щодо ролі творчого потенціалу особистості висловив свої міркування італійський творець Ауреліо Печчеї: “Від концепції, орієнтованої на людські потреби і їх задоволення, до іншого поняття, в основі якого лежали б людський розвиток, а головною метою стало б самовираження і повне розкриття можливостей і здібностей людської особистості”.

Розкриваючи зміст поняття “творча особистість”, необхідно зупинитись і на висвітленні такого чинника як “творчий потенціал”. У зв'язку з цим привертає увагу дослідження Н. Посталюк, відповідно до якого творчий потенціал особистості є інтеграційним проявом його різних властивостей як кількісних, так і якісних. Що криється під творчим потенціалом? У першу чергу – це середовище, у якому розвивається і виховується дитина, його роль у формуванні інтересу до творчості. Прикладом можуть бути біографічні відомості із життя відомих постатей, які “стверджують” або “заперечують” вплив навколишнього середовища на виявлення у них творчого потенціалу.

Грунтуючись на вищевикладеному щодо осмислення поняття “творча особистість”, розкриємо його стосовно праці педагога.

Творчий педагог – це особистість, яка характеризується усвідомленням творчості в професійній діяльності на рівні переконання, спрямованості, інтелектуальної активності, що проявляється в науково-педагогічному стилі мислення і творчої уяви, творчому характері професійної діяльності. Визначальним для творчої особистості є не лише високий творчий потенціал

(тобто щось “природно задане”), але і зусилля самої особистості, її активність, сильно мотивована щодо реалізації цього потенціалу. Мотиваційна структура творчої особистості виражається у творчій спрямованості; саме вона, насамкінець, і визначає динаміку творчих дій особистості.

У мотивації творчої особистості розрізняють дві підструктури: *довготривалу*, яка пов'язана з теорією особистості; *ситуативну*, яку можна розглядати з позиції теорії діяльності [2, с. 75].

На думку науковця М. Марусинець, у довготривалій структурі особистості творчий потенціал взаємопов'язаний, взаємозалежний і взаємообумовлений внутрішньо індивідуальною підструктурою (тобто системною організацією її індивідуальності – темперамент, характер, здібності), інтеріндивідуальною підструктурою (тобто обумовленою сукупністю взаємостосунків особистості, опосередкованих діяльністю), надіндивідуальною (тобто системною організацією особистості, що є свого роду “продовженням себе в іншому не тільки на час дії суб'єкта на інших індивідів, але і за межами безпосередньої щохвилинної взаємодії”). Спрямованість, дієвість, ставлення особистості до такої якості можуть проявлятися через характер (інтенсивність, ініціативність, самостійність, оригінальність і т. д.) [2, с. 76-77].

Розглядаючи творчість педагога як особливу особистісну якість, слід володіти достатньо великим спектром ознак, властивостей, якостей особистості, які виступають своєрідним “фоном” для її прояву і розвитку.

Наші дослідження довели, що існує поняття “творчий потенціал”, а тотожним є поняття “життєтворчий потенціал”, де життєво – це частина, яка є невід'ємною від частини “творчий”. Разом з тим, життєтворчість більше стосується діяльності, яка спрямована на набуття соціального досвіду. Не зважаючи на чималий обсяг наукових робіт, присвячених цьому феномену, єдиної думки у визначенні та змісті поняття “життєтворчий потенціал” немає.

Зазначаємо, що життєтворчість особистості сприяє збільшенню ступеня участі всіх громадян у соціальному житті, розвитку особистості, здатної свідомо і творчо визначати та реалізовувати особисте життя. Життєтворчість – особлива, вища форма виявлення творчої природи особистості, що сприяє самостійному вибору особистістю стратегії життя, розробці життєвих планів і програм, вибору та використанню засобів, що дозволяють реалізовувати особисте життя розвивати свою індивідуальність, розбудовувати життєвий ціннісний простір, вирішувати складні життєві завдання, набувати і виконувати соціальні ролі, заклавши успішність розвитку всієї життєвої компетентності, ефективність життєдіяльності особистості.

Життєтворчий потенціал чітко прослідковується в самореалізації і саморозвитку вчителя, його рефлексії. Потенціал, яким повинен володіти вчитель початкових класів, доцільніше назвати життєво-творчим, з одного боку, підкреслюючи певний життєвий досвід педагогічної діяльності, з іншого – творчість в діяльності вчителя.

Висновки. Оскільки вчителю належить визначальна роль у здійсненні модернізацій, які відбуваються в освітньому процесі, то він має працювати в рефлексивно-творчому режимі, тобто в режимі, що вимагає постійних самозмін, самовдосконалення, саморозвитку і самооцінки власних досягнень,

пошуку шляхів квазіпрофесійного і особистісного зростання, що стає основою його професійного життя. Отже, творча діяльність учителя характеризується:

– мотиваційно-ціннісним усвідомленням значущості педагогічної творчості, потребою до її здійснення; компонентом творчої діяльності);

– розвиненим професійним мисленням, яке проявляється в умінні аналізувати педагогічні ситуації; класифікувати педагогічні факти на істотні і неістотні; оперативно орієнтуватися в педагогічній ситуації тощо;

– здатності до рефлексії на всіх етапах педагогічної діяльності;

– самостійності педагога (зокрема, прогнозування своїх дій “перенесення” знань; знаходження альтернативи у розв’язанні педагогічних задач, умінні комбінувати вже відомі прийоми для нового рішення педагогічних ситуацій, проблем; уміння створювати свої методичні засоби; знаходити нове у відомому тощо;

– нестандартності підходу до вирішення педагогічних задач, заснованих на розвиненій творчій уяві;

– готовності створювати і впроваджувати педагогічні інновації, пов’язані з такими динамічними характеристиками особистості, як наполегливість, організованість, гнучкість мислення й рефлексивність поведінки тощо. Всі зазначені характеристики сприяють розвитку творчого та життєтворчого потенціалів.

Використана література:

1. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-2018>
2. Марусинець М. М. Психологія творчої рефлексії : навчальний посіб. Київ : Богданова А. М., 2010. 242 с.
3. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка ; упоряд. : Н. Г. Прогасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна та ін. / Нац. акад. пед. наук України [та ін.]. Київ : Основа, 2014. С. 417.
4. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1989. 204 с.

References:

- [1] Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-2018>
- [2] Marusynets M. M. Psykholohiia tvorchoi refleksii : navchalnyi posib. Kyiv : Bohdanova A. M., 2010. 242 s.
- [3] Osvita doroslykh : entsyklopedychnyi slovnyk / za red. V. H. Kremenia, Yu. V. Kovbasiuka ; uporiad. : N. H. Protasova, Yu. O. Molchanova, T. V. Kurenna ta in. / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy [ta in.]. Kyiv : Osнова, 2014. S. 417.
- [4] Postalyuk N. Yu. Tvorcheskij stil deyatelnosti: pedagogicheskij aspekt. Kazan : Izd-vo Kazan. un-ta, 1989. 204 s.

СЕБАЛО Л. И. Теоретические аспекты дефиниций: творческий потенциал и жизнетворный.

Статья посвящена современному направлению в образовании – актуальному вопросу формирования творческого и життєтворчого потенціала будущих учителей начальной школы в заведениях высшего образования. Осуществлен короткий обзор нормативно-правовых документов, которые направлены на активное формирование творческого и жизнетворный потенциал будущего учителя начальной школы. Раскрыто понятие трех видов творчества :

научной, технической, художественной, что непосредственно имеют влияние на формирование творческого потенциала будущего учителя начальных классов.

Ключевые слова: творческий потенциал, жизнетворный потенциал, учитель начальной школы, творческая личность, виды творчества.

SEBALO L. Y. Theoretical aspects of definitions : creative potential and life-creating.

The article is devoted to the modern direction in education - a topical issue formation of creative and life-creating potential of future primary school teachers in higher education institutions. A brief review of legal documents aimed at the active formation of creative and life-creating potential of future primary school teachers. The concept of three types of creativity is revealed: scientific, technical, artistic, which directly influence the formation of the creative potential of the future primary school teacher.

Keywords: creative potential, life-creating potential, primary school teacher, creative personality, types of creativity.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-147.2020.21>

УДК 378.147:372.881.111.1:028

Старченко М. В., Підмазіна О. М., Ільїна О. М.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ІНШОМОВНИХ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНИХ ТЕКСТІВ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

В статті визначені деякі особливості навчання студентів нефілологічних спеціальностей іношомовних професійних текстів: студентів-економістів та студентів-медиків. Авторами визначено структуру та послідовність навчання читання професійного читання: роботу з ЛО та ГО, закріплення вивченого, власне роботу з текстами, післятекстове опрацювання та реферування. У статті показані основні типи текстів для навчання професійного іношомовного читання(короткі, середньої довжини, довгі) та особливості їх опрацювання студентами.. Авторами було проведено експеримент по інтенсифікації навчання професійного іношомовного читання зі студентами різних нефілологічних спеціальностей(економісти, медики), результати якого підтвердили ефективність такої інтенсифікації не тільки для покращення академічної успішності з даної галузі, проте загального покращення рівня знань, умінь та навичок студентів. Перспективними автори вважають упорядкування окремих посібників з навчання фахового іношомовного читання для студентів різних нефілологічних спеціальностей та емпіричне дослідження їх ефективності.

Ключові слова: Навчання читання, професійно спрямовані тексти, студенти-нефілологи.

Вивчення іноземної мови студентами нефілологічних спеціальностей базується на опануванні ними фахової лексики для подальшого використання в роботі. Розширення вокабуляра та вивчення базових граматичних конструкцій в професійних текстах здійснюється при навчанні читання, письма, аудіювання та говоріння. З-поміж цих 4 видів діяльності читання професійних текстів є найстаршим методом, який традиційно використовується в